

<https://doi.org/10.31891/2307-5740-2024-336-93>

УДК 336.14:352

РОЖКО Олександр

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

<https://orcid.org/0000-0001-8415-2084>e-mail: rozhko_s@ukr.net

ДЕМИДЕНКО Людмила

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

<https://orcid.org/0000-0003-1340-8374>e-mail: demydenko@knu.ua

НАКОНЕЧНА Юлія

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

<https://orcid.org/0000-0003-0601-7172>e-mail: tematika@ukr.net

ФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТІВ РОЗВИТКУ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ ТА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Фінансування повоєнного відновлення територіальних громад потребує значних ресурсів. Місцеві бюджети постраждали найбільше від воєнних дій, оскільки вони втратили суттєву частину джерел надходжень. Пріоритетом став не розвиток, а виживання та відновлення ОТГ. Бюджети розвитку, які повинні бути спрямовані на соціально-економічний розвиток ОТГ, були значно скорочені через брак коштів. У статті проаналізовано основні джерела наповнення бюджетів розвитку місцевих бюджетів, які використовувалися у довоєнний період після початку процесу децентралізації. Досліджено основні зміни законодавства щодо можливих джерел наповнення бюджетів розвитку місцевих бюджетів. Визначено основні напрямки витрат, які можна здійснювати за рахунок бюджетів розвитку. Встановлено, що наразі згідно законодавству основними джерелами наповнення бюджетів розвитку є кошти від використання комунальної власності, концесійні платежі, капітальні трансфери з інших бюджетів і місцеві запозичення. Також, одним з можливих джерел було визначено кошти Державного фонду регіонального розвитку (ДФРР). Аналіз довоєнного функціонування ДФРР показав, що до 2022 року ефективну роботу цього механізму не було налагоджено. Це пояснюється декількома причинами, серед яких відсутність напрацьованого механізму відбору найбільш необхідних проєктів, затримки у фінансуванні, відсутність дієвої методології оцінки проєктів, які подавалися на конкурс. Це призвело до призупинення роботи ДФРР ще до початку воєнних дій.

Визначено, що перелік можливих джерел наповнення бюджету розвитку зазнавав постійних змін з моменту затвердження Бюджетного Кодексу. Останні зміни до можливих джерел наповнення бюджетів розвитку датовані лютим 2022 року. Враховуючи початок війни, це означає, що існує реальна потреба в перегляді законодавчого підґрунтя для наповнення цих бюджетів. Одним з можливих напрямів наповнення бюджетів розвитку є ДФРР у новому форматі відповідно до планів його реформування урядом. Іншим можливим шляхом є зміна законодавства для включення зовнішньої донорської допомоги та міжнародних запозичень як джерел наповнення бюджету розвитку. Це дозволить скоротити час, потрібний на відновлення територіальних громад у повоєнний період.

Ключові слова: бюджет розвитку, місцеві бюджети, доходи місцевих бюджетів, фонд регіонального розвитку, об'єднані територіальні громади

ROZHKO Oleksandr, DEMYDENKO Liudmyla, NAKONECHNA Yuliia

Taras Shevchenko National University of Kyiv

FORMATION OF THE LOCAL BUDGET DEVELOPMENT BUDGETS DURING MARTIAL LAW AND POST-WAR RECOVERY

Financing the post-war recovery of the territorial communities requires significant resources. Local budgets suffered the most from the hostilities, as they lost a significant part of their revenue sources. The priority is not development, but survival and recovery of the UTCs. Budgets for development, which should be directed to the socio-economic development of UTCs, have been significantly reduced due to lack of funds. The article analyses the main sources of filling the budgets for development of local budgets, which were used in the pre-war period after the start of the decentralisation process. The main changes in legislation on possible sources of filling the budgets for development of local budgets are studied. The main areas of expenditures that can be made at the expense of the budgets for development are identified. It is established that currently, according to the legislation, the main sources of filling budgets for development are funds from the use of municipal property, concession payments, capital transfers from other budgets and local borrowings. The State Fund for Regional Development (SFRD) was also identified as one of the possible sources. An analysis of the pre-war functioning of the SFRD showed that by 2022, the effective operation of this mechanism had not been established. This is due to several reasons, including the lack of a well-established framework for selecting the most needed projects, delays in funding, and the absence of an effective methodology for evaluating projects submitted for the competition. This led to the suspension of the SFRD's work even before the outbreak of hostilities.

It has been determined that the list of possible sources of funding for the development budget has been constantly changing since the adoption of the Budget Code. The most recent changes to the possible sources of budgets for development are dated February 2022. Given the outbreak of the war, this means that there is a real need to review the legal basis for filling these budgets. One of the possible ways to fill the budgets for development is through the State Fund for Regional Development in a new format in line with the government's plans to reform it. Another possible way is to amend the legislation to include external donor assistance and international borrowing as sources of budget for development revenues. This will reduce the time required to restore territorial communities in the post-war period.

Keywords: budget for development, local budgets, local budget revenues, regional development fund, amalgamated territorial communities

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Кризовий стан національної економіки, який склався під впливом воєнних дій, призвів до того, що більшість громад, які знаходяться на підконтрольних територіях України, опинилися без можливості фінансування інвестиційних проектів місцевого значення. Враховуючи нормативно-правові зміни, які відбулися в останні роки щодо джерел наповнення бюджетів розвитку та відсутність загальноприйнятих таких джерел наповнення, актуалізуються питання щодо пошуків шляхів наповнення бюджетів розвитку для можливості реалізації вкрай необхідних проектів для розвитку громади. Початок децентралізації в Україні сприяв розвитку демократичного механізму публічного управління на місцевому рівні. Однією з її складових є бюджетна децентралізація шляхом побудови ефективної моделі функціонування місцевих бюджетів. На наповнення місцевих бюджетів можуть впливати обсяги доходів підприємств, а також рівень доходів населення, які є платниками податків та зборів у межах певної територіальної громади.

Збройна агресія росії проти України призвела до того, що органам місцевого самоврядування територіальних громад стала важливою оптимізація фінансування видатків за рахунок власних надходжень до місцевих бюджетів. Для цього потрібно ефективно вживати заходи, пов'язані з формуванням, розподілом і використанням фінансових ресурсів, а також використовувати кошти місцевих бюджетів як ефективний інструмент впливу на соціально-економічний розвиток громади в умовах воєнного стану й у повоєнний період. Хоча гуманітарна складова є дуже важливою, дуже часто кошти місцевих бюджетів витрачаються на цілі, що виглядають недоречними під час війни, як-от будівництво стадіонів, оновлення бруківки тощо. Незважаючи на бажання максимально піклуватися про соціальні аспекти розвитку ОТГ, потрібно враховувати, що такі витрати доречні вже у повоєнний період, а зараз вони повинні бути спрямовані на зміцнення обороноздатності як держави в цілому, так і окремих ОТГ.

Формування бюджету розвитку має надзвичайно важливе значення для повноцінного функціонування територіальних громад, оскільки передбачає інвестування бюджетних коштів у місцеву інфраструктуру, покращення благоустрою, підвищення якості надання послуг і впливає на зростання економіки громади, збільшення кількості робочих місць та підвищення фінансової стійкості території.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Серед дослідників, котрі займалися аналізом надходжень та видатків місцевих бюджетів, а також джерел наповнення та видатків бюджетів розвитку місцевих бюджетів України, можна виділити наступних: Раделицький Ю. О. [1], Дем'янчук О. І., Сахарук Н. І. [2], Загірняк Д.М., Дідур С.В., Глухова В.І., Кравченко Х.В. [3], Канєва Т.В., Карпенко М.Ю. [4], Кучеркова С. [5], Ткачик Ф. [6], Крайник О., Федорчак О. [7], Петик Л., Корень Д. [8] та ін. Концептуальні засади розвитку бюджетної політики розкрити в працях Лютого І.О. [18; 19], Рожка О.Д. [18] Зайчикової В.В. [19] Таким чином, питання формування доходної та видаткової частини місцевих бюджетів широко розкрито в науковій літературі, проте воєнний стан вносить корективи в практику управління доходами місцевих бюджетів, що потребує нових підходів і рішень, особливо щодо формування бюджетів розвитку об'єднаних територіальних громад направлених на відбудову зруйнованої інфраструктури і відновлення бізнесу.

ВИДІЛЕННЯ НЕВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ СТАТТЯ

Значна кількість досліджень присвячена формуванню основних джерел наповнення місцевих бюджетів, а також можливих напрямів залучення коштів на відбудову територіальних громад, проте, пошук нових можливостей фінансування бюджетів розвитку в контексті змін національного законодавства потребує подальших досліджень. Незважаючи на певний науковий доробок, процес формування і використання бюджету розвитку потребує системного теоретичного, організаційного та прикладного обґрунтування. Існує об'єктивна необхідність у формуванні науково обґрунтованого і ефективного бюджету розвитку та механізму його використання як важеля фінансування пріоритетних інвестиційних та інноваційних проектів громад.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є аналіз можливих шляхів наповнення бюджетів розвитку об'єднаних територіальних громад в період воєнного стану та повоєнного відновлення.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Фінансове забезпечення органів місцевого самоврядування бюджетними ресурсами передбачає їх формування, розподіл і використання для ефективного виконання повноважень і зобов'язань місцевих громад. Фінансове забезпечення територіальних громад спирається на наявні фінансові ресурси території, тобто грошові фонди, які спрямовані на соціальний і економічний розвиток регіонів. До них належить усі грошові кошти, які формуються та використовуються для процесів розвитку, функціонування об'єктів та суб'єктів соціально-економічної та виробничої інфраструктури ОТГ, підприємств тощо.

Основними складовими фінансових ресурсів територіальних громад є доходи місцевих бюджетів, кошти цільових фондів, фінансові ресурси підприємств комунальної форми власності, кредитні ресурси, благодійні, спонсорські внески, пожертвування, та інші ресурси [9]. Основна частка ресурсів зосереджена саме в місцевому бюджеті. Під бюджетом розуміють грошові відносини з приводу утворення, розподілу та використання централізованих і децентралізованих фондів грошових коштів. Відповідно до Бюджетного кодексу України, бюджет – це план утворення і використання фінансових ресурсів для забезпечення функцій, які здійснюються органами державної влади України та Автономної Республіки Крим і органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду [10]. Бюджет може формуватися як за рахунок внутрішніх ресурсів територіальної громади, так і за рахунок зовнішніх запозичених і залучених ресурсів. До внутрішніх ресурсів відносять податкові надходження, гроші від зборів, продажу та оренди об'єктів комунальної власності. До зовнішніх джерел входять міжбюджетні трансферти (зокрема, цільові субвенції та дотації), інші джерела, передбачені законодавством. Зокрема, було створено спеціальний Державний фонд регіонального розвитку, призначений для фінансування проєктів розвитку територіальних громад. Зокрема, структура надходжень місцевих бюджетів за 2018-2022 роки наведена на рис. 1.

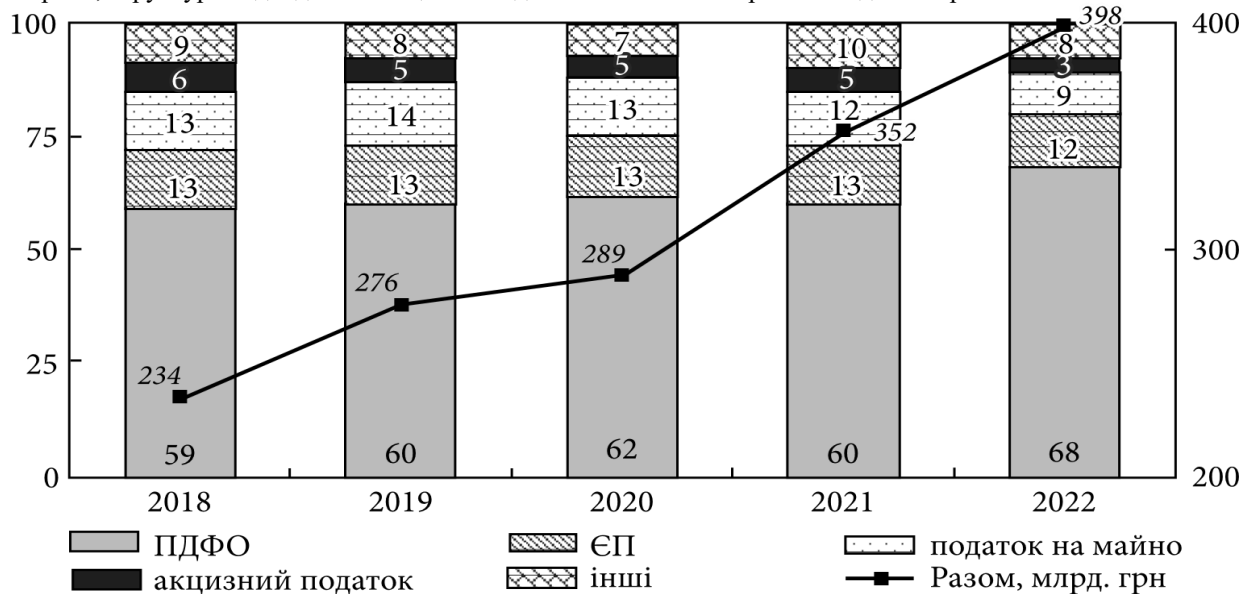

Рис. 1. Структура доходів загального фонду місцевих бюджетів (без трансфертів), 2018—2022 рр., %
Джерело: побудовано за даними [11].

На рис. 2 наведено структуру доходів місцевих бюджетів у 2023 році.

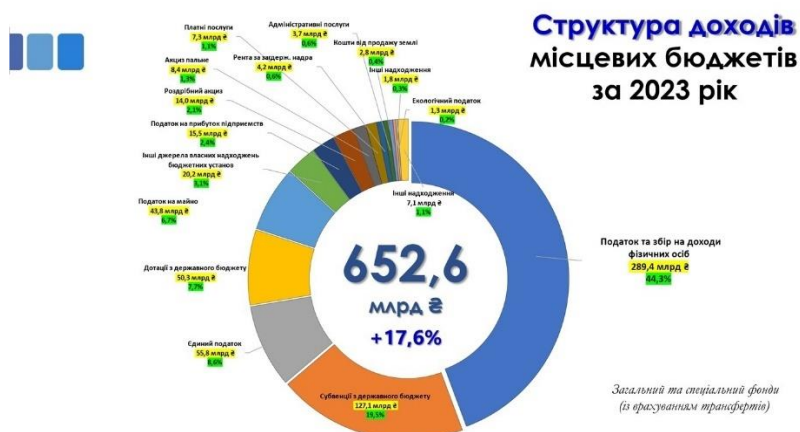

Рис. 2. Структура доходів місцевих бюджетів у 2023 році

Джерело: <https://hromady.org/analiz-miscevix-byudzhativ-za-2023-rik/>

Як можна побачити, хоча номінальні надходження до місцевих бюджетів зростали протягом усього періоду, у 2022 році їх структура зазнала певних змін. Наприклад, значно скоротилася питома вага податку на майно, хоча питома вага ПДФО зросла. Також, знизилися акцизні надходження. У 2023 році спостерігалось певне поживлення економічної активності, тож питома вага ПДФО знизилася.

Після 2015 року в Україні активно почався процес децентралізації, який передбачав утворення об'єднаних територіальних громад (ОТГ). Це було закріплено законодавчо в декількох нормативних актах.

Наприклад, відповідно до ст. 6 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», територіальна громада села, селища, міста є: «...первинним суб'єктом місцевого самоврядування, основним носієм його функцій і повноважень ...» [12]. Згідно із ст. 4 Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад», добровільне об'єднання територіальних громад сіл, селищ, міст та приєднання до ОТГ здійснюється з дотриманням таких основних умов: у складі ОТГ не може існувати іншої територіальної громади, яка має свій представницький орган місцевого самоврядування; територія ОТГ має бути нерозривною; під час прийняття рішення щодо добровільного об'єднання ОТГ враховують історичні, природні, етнічні, культурні та інші чинники, які впливають на соціально-економічний розвиток ОТГ [13]. Основним документом, який регулює фінансове забезпечення ОТГ, є Бюджетний кодекс України, згідно якого самостійність бюджетів забезпечується закріпленням за ними відповідних джерел доходів бюджету, правом відповідних органів місцевого самоврядування визначати напрями використання бюджетних коштів відповідно до законодавства України [10].

Початок воєнних дій спричинив певні зміни у формуванні та наповненні місцевих бюджетів і бюджетів територіальних громад. По-перше, у період дії воєнного стану ОТГ можуть розпоряджатись коштами місцевих бюджетів тільки на території, де не ведуться бойові дії та не утворено військової адміністрації населеного пункту (населених пунктів) [14]. По-друге, дещо змінилися норми застосування дотації (базової або реверсної), як застосовувалася для горизонтального вирівнювання податкової спроможності. При розрахунку обсягів дотацій враховуються такі показники, як чисельність населення, надходження податку на доходи фізичних осіб та індекс податкової спроможності бюджету [15].

Місцевий бюджет включає поточний бюджет і бюджет розвитку. Призначенням бюджету розвитку є прискорений соціально-економічний розвиток території. Доходи поточного бюджету формуються за рахунок податків (податки на прибутки підприємств і організацій, податок на додану вартість, акцизний податок, державне мито, ПДФО, податок на майно). Джерела надходжень до бюджету розвитку визначаються Бюджетним кодексом України, і з моменту запровадження цього поняття вони зазнали суттєвих змін. Зокрема, було виключено можливість використовувати ПДФО як джерело наповнення бюджету розвитку. Наразі, Бюджетний кодекс у поточній редакції передбачає такі джерела можливих надходжень до бюджету розвитку (ст. 71):

- дивіденди (дохід), нараховані на акції (частки) господарських товариств, у статутних капіталах яких є майно Автономної Республіки Крим, комунальна власність;

- плата за надання місцевих гарантій;

- кошти пайової участі у розвитку інфраструктури населеного пункту;

- 10 відсотків коштів від використання (реалізації) частини виробленої продукції, що залишається у власності держави відповідно до угод про розподіл продукції, та/або коштів у вигляді грошового еквівалента такої державної частини продукції (крім коштів від державної частини продукції, виробленої на ділянці надр у межах континентального шельфу і виключної (морської) економічної зони України), що розподіляються між місцевими бюджетами адміністративно-територіальних одиниць, на території яких знаходиться відповідна ділянка надр, у такому співвідношенні: 5 відсотків - до бюджету Автономної Республіки Крим або обласного бюджету; 5 відсотків - до відповідного бюджету місцевого самоврядування. Якщо ділянка надр розташована на території декількох адміністративно-територіальних одиниць, кошти між відповідними місцевими бюджетами розподіляються в межах встановленого співвідношення у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України;

- концесійні платежі щодо об'єктів комунальної власності (крім частини концесійного платежу, що за рішенням концесіодавця сплачується на користь балансоутримувача відповідно до умов концесійного договору);

- одноразова фіксована плата, визначена концесійним договором, та кошти, що надійшли у результаті реалізації забезпечення конкурсної пропозиції відповідно до умов концесійного конкурсу (якщо вони не повертаються учаснику), щодо об'єктів комунальної власності;

- кошти від відчуження майна, що належить Автономній Республіці Крим, та майна, що перебуває в комунальній власності, включаючи кошти від продажу земельних ділянок несільськогосподарського призначення або прав на них;

- 90 відсотків коштів від продажу земельних ділянок несільськогосподарського призначення або прав на них, що перебувають у державній власності до розмежування земель державної і комунальної власності, при цьому від продажу земельних ділянок, які знаходяться на території Автономної Республіки Крим: 35 відсотків - до бюджету Автономної Республіки Крим, 55 відсотків - до сільських, селищних, міських бюджетів Автономної Республіки Крим, 90 відсотків коштів від викупу земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної та комунальної власності, передбачених пунктом 6-1 розділу X "Перехідні положення" Земельного кодексу України;

- капітальні трансферти (субвенції) з інших бюджетів;

- кошти від повернення кредитів, наданих з відповідного бюджету, та відсотки, сплачені за користування ними (крім надходжень, визначених пунктами 10 і 11 частини першої статті 69-1 цього Кодексу);

- місцеві запозичення, здійснені у порядку, визначеному цим Кодексом та іншими законами України;

- кошти, які передаються з іншої частини місцевого бюджету за рішенням Верховної Ради Автономної Республіки Крим, відповідної місцевої ради (щодо коштів резервного фонду місцевого бюджету в частині витрат бюджету розвитку - за рішенням Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевої державної адміністрації, виконавчого органу відповідної місцевої ради) [10].

Бюджет розвитку є надзвичайно важливим елементом місцевих бюджетів, оскільки передбачає виконання програм капіталовкладень, що є фундаментом економічного розвитку території, й основою підвищення життєвого рівня населення. Можна виділити такі основні напрями впливу бюджету розвитку на соціально-економічний розвиток території (рис. 3).

Рис. 3. Вплив бюджету розвитку на стан територіальної громади

Кошти бюджету розвитку повинні спрямовуватися на реалізацію програм соціально-економічного розвитку відповідної території, передбачають здійснення інвестиційної та інноваційної діяльності, а також сприяють розширеному відтворенню [16].

Таким чином, можна сказати, що відповідно до сучасного законодавства щодо бюджетів розвитку, на них можна виділяти переважно кошти місцевого бюджету за залишковим принципом. Основними статтями надходжень наразі є міжбюджетні трансферти, тобто профіцит місцевих бюджетів. В умовах потреб повоєнного відновлення стає очевидним, що для прискорення процесу відбудови потрібно збільшити перелік дозволених джерел надходжень. Одним з можливих джерел є перезавантаження Державного фонду регіонального розвитку, який показав себе не дуже ефективним механізмом ще до війни. Передбачалося, що кошти ДФРР будуть спрямовані на виконання інвестиційних програм і проектів регіонального розвитку, створення інфраструктури індустріальних та інноваційних парків, тощо. Передбачалося отримання фінансування інвестиційних програм і проектів регіонального розвитку на конкурсних засадах. Основні засади функціонування ДФРР було закладено в Бюджетному кодексі України, тоді як Кабінет міністрів України підготував порядок підготовки, оцінки та відбору інвестиційних проектів для реалізації через ДФРР.

Про відносну неефективність запропонованого механізму свідчать дані, наведені у Табл. 1, які свідчать про те, що обсяги фінансування ДФРР у 2012–2017 рр. були в межах від 0,32% до 0,59% обсягів доходів відповідних державних бюджетів.

Враховуючи поточну ситуацію та нові потреби в ресурсах для відбудови та відновлення територіальних громад, Міністерство розвитку громад і територій активно працює над змінами законодавства для зміни принципів функціонування Державного фонду регіонального розвитку та перетворення його на фінансовий інструмент, що дозволить реалізувати рекомендації Світового Банку та виконати вимоги Регламенту ЄС “Про створення Українського фонду”.

Передбачається, що механізм фінансування відновлення територіальних громад буде базуватися на оновленій Державній стратегії регіонального розвитку на період 2021–2027, а також дозволить використовувати міжнародне фінансування для наповнення Фонду.

Таблиця 1

Динаміка обсягів Державного фонду регіонального розвитку в 2012–2017 роках*

Статті бюджету	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Доходи загального фонду бюджету, тис. грн	226 831,8	481 410,3	993 534,9	767 448,7	613 435,1	737 887,7
Державний фонд регіонального розвитку, тис. грн	641 450,0	534,6	0	900 800,0	000 000,0	500 000,0
Співвідношення ДФРР до доходів загального фонду бюджету, %	0,51 %	0,32 %	%	0,59 %	0,52 %	0,52 %

* Складено автором на основі показників Державного бюджету України за 2012–2017 рр.

Кошти ДФРР будуть спрямовані на програми для досягнення цілей Державної стратегії регіонального розвитку, та інших документів стратегічного планування державної регіональної політики. Концепція реформування ДФРР передбачає також збільшення переліку джерел його наповнення. В ДФРР 3.0. передбачено два джерела:

- Загальний фонд держбюджету (1,5% від загального обсягу доходів загального фонду держбюджету). Нагадаємо, що наразі ця норма призупинена на час дії воєнного стану та 1 рік з моменту його закінчення або скасування.

- Спеціальний фонд держбюджету. Він включає надходження від Європейського Союзу, отримані на безоплатній та безповоротній основі, що виділяються Україні на потреби органів місцевого самоврядування у відновленні, відбудові та модернізації; урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ в обсязі, визначеному законодавством та/або міжнародними договорами, що виділяються Україні на потреби органів місцевого самоврядування у відновленні, відбудові та модернізації.

ДФРР 3.0. передбачає створення трьох кошків з різними джерелами наповнення та механізмами виділення фінансування:

1. Бюджет участі, джерелом якого є частина загального обсягу ДФРР (10%, але не більше 2 млрд. гривень) за рахунок загального фонду держбюджету. Може використовуватися на локальні проекти громад, які відбираються шляхом голосування громадян за проекти. Регіональні комісії проводять початкову оцінку запропонованих проектів щодо відповідності вимогам законодавства, а після цього проводиться голосування за відібрані проекти.

2. Кошти ЄС. Ці кошти можна буде використовувати виключно на потреби відновлення, відбудови та модернізації органів місцевого самоврядування. Вони матимуть вигляд субвенцій громадам у найбільш постраждалих регіонах.

3. Кошти ДФРР спеціального призначення, до якого відносять надання державних гарантій уповноваженим банкам за кредитами ОМС та комунальних підприємств для впровадження розвиткових проектів, які визначені в стратегії розвитку громади. Також кошти будуть спрямовані на здешевлення кредитів шляхом погашення відсотків за кредитом в повному або частковому обсязі (за прикладом програми 5-7-9) для проектів, які визначені в стратегії розвитку громади, з метою зменшення витрат місцевого бюджету на обслуговування запозичення [17].

Фактично, такий механізм передбачає прискорення відновлення за рахунок міжнародної допомоги, та поступове включення до надходжень внутрішніх ресурсів після поживлення економічної діяльності в країні.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ**І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ**

В результаті проведеного аналізу можна відзначити, що місцеві бюджети та бюджети територіальних громад є основою для забезпечення ефективного фінансування роботи органів місцевого самоврядування та виконання ними всіх передбачених законодавством повноважень. Механізм залучення коштів та витрачання коштів місцевих бюджетів визначається Бюджетним кодексом України. В рамках місцевих бюджетів окремо передбачено створення бюджетів розвитку місцевих бюджетів, які призначені для прискорення соціально-економічного розвитку регіонів. Було встановлено, що бюджети розвитку повинні виступати основою інвестиційної та інноваційної діяльності ОТГ. В результаті воєнних дій основним призначенням бюджетів розвитку стало відновлення руйнувань та поліпшення якості життя населення. Визначено, що дозволені зараз законодавством джерела наповнення бюджетів розвитку не дозволяють залучити значуще фінансування, оскільки можливо виділяти кошти лише з профіциту місцевого бюджету.

Отже, варто підкреслити, що для успішного функціонування бюджетів розвитку потрібно обов'язково змінити законодавство для включення додаткових джерел надходжень до них. Це пояснюється тим, що внутрішні джерела фінансування бюджетів розвитку ОТГ майже відсутні, тому потрібно включити до них міжнародну допомогу та можливість залучення пільгових міжнародних позик. Наразі, уряд

намагається зробити це шляхом реформування ДФРР за рахунок включення до джерел його наповнення виділені на безоплатній основі кошти ЄС, а також допомогу інших урядів.

Література

1. Раделицький Ю. О. Теоретико-системні основи визначення місцевих бюджетів. Причорноморські економічні студії. 2017. Вип. 14. С. 125-130. http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2017_14_28
2. Дем'янчук О. І., Сахарук Н. І. Формування доходів місцевого бюджету в умовах бюджетно-податкових реформ в Україні. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»: науковий журнал. Острог: Вид-во НаУОА, вересень 2021. № 22(50). С. 47–54.
3. Загірняк Д.М., Дідур С.В., Глухова В.І., Кравченко Х.В. Аналіз джерел формування бюджетних інвестицій територіальних громад. Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. 2022. № 1(105). С. 40–46.
4. Канева Т.В., Карпенко М.Ю. Доходи місцевих бюджетів як інструмент забезпечення соціально-економічного розвитку територій. Проблеми економіки. 2023. № 1 (55). С. 185–191.
5. Кучеркова С. Формування місцевих бюджетів та напрями їх покращення в умовах децентралізації. Галицький економічний вісник. 2023. Том 80. № 1. С. 49-58.
6. Ткачик Ф. Архітектура міжбюджетних трансфертів та їх вплив на фінансову самостійність регіонів. Економіка та держава. 2021. № 8. С. 85-90. <http://doi.com/10.32702/2306-6806.2021.8.85>
7. Крайник О., Федорчак О. Фінансування розвитку територіальних громад в умовах децентралізації. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії і практики. 2022. № 2(43). С. 118—125. <http://doi.com/55643/fcaptp.2.43.2022.3558>
8. Петик Л., Корень Д. Міжбюджетні трансферти як складова міжбюджетних відносин: сучасний стан та перспективи розвитку. Молодий вчений. 2020. № 12(88). С. 155—158. <http://doi.com/10.32839/2304-5809/2020-12-88-32>
9. Глущенко Ю. А. Доходи місцевих бюджетів як джерело фінансового забезпечення на місцевому локальному рівні. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2019. № 6. С. 52–61. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizvru_2019_6_8
10. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
11. Державний веб-портал бюджету для громадян. URL: <https://openbudget.gov.ua/national-budget/expenses?class=functional&view=table>
12. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>
13. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 05.02.2015 р. № 157-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text>
14. Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування державної служби та місцевого самоврядування у період дії воєнного стану: Закон України від 12.05.2022 № 2259-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2259-20>
15. Деякі питання формування та виконання місцевих бюджетів у період воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 11 бер. 2022 р. № 252. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/252-2022-%D0%BF#Text>
16. Татарин Н.Б. Місцеві бюджети як фінансова база місцевого самоврядування. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2017. Вип. 11. С. 159-162.
17. Державна фінансова підтримка громад через ДФРР. URL: <https://mtu.gov.ua/news/35640.html>
18. Лютий, І., Зайчикова, В., & Шульга, Д. (2024). Асиметрична фіскальна децентралізація в умовах регіонального відновлення України. Науковий вісник Полісся, 2(27), 89–108. [https://doi.org/10.25140/2410-9576-2023-2\(27\)-89-108](https://doi.org/10.25140/2410-9576-2023-2(27)-89-108)
19. Лютий, І., Рожко, О., & Лютий, С. (2023). Оптимізація видатків державного бюджету України в умовах війни. Світ фінансів, 4(73), 45-55. <https://doi.org/10.35774/sf2022.04.045>

References

1. Radelytskyi Yu. O. Teoretyko-systemni osnovy vyznachennia mistsevykh biudzhativ. Prychornomorski ekonomichni studii. 2017. Vyp. 14. S. 125-130. http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2017_14_28
2. Demianchuk O. I., Sakharuk N. I. Formuvannia dokhodiv mistsevoho biudzhetu v umovakh biudzhethno-podatkovykh reform v Ukraini. Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Serii «Ekononika»: naukovi zhurnal. Ostroh: Vyd-vo NaUOA, veresen 2021. № 22(50). S. 47–54.
3. Zahirmak D.M., Didur S.V., Hlukhova V.I., Kravchenko Kh.V. Analiz dzherel formuvannia biudzhethnykh investytsii terytorialnykh hromad. Naukovi visnyk Poltavskoho universytetu ekonomiky i torhivli. 2022. № 1(105). S. 40–46.
4. Kanieva T.V., Karpenko M.Iu. Dokhody mistsevykh biudzhativ yak instrument zabezpechennia sotsialno-ekonomichnoho rozvytku terytorii. Problemy ekonomiky. 2023. № 1 (55). S. 185–191.
5. Kucherkova S. Formuvannia mistsevykh biudzhativ ta napriamy yikh pokrashchennia v umovakh detsentralizatsii. Halytskyi ekonomichnyi visnyk. 2023. Tom 80. № 1. S. 49-58.

6. Tkachyk F. Arkhitektonika mizhbiudzhetykh transfertiv ta yikh vplyv na finansovu samostiinist rehioniv. *Ekonomika ta derzhava*. 2021. № 8. S. 85—90. <http://doi.com/10.32702/2306-6806.2021.8.85>
7. Krainyk O., Fedorchak O. Finansuvannia rozvytku terytorialnykh hromad v umovakh detsentralizatsii. *Finansovo-kredytna diialnist: problemy teorii i praktyky*. 2022. № 2(43). S. 118—125. <http://doi.com/55643/fcaptp.2.43.2022.3558>
8. Petyk L., Koren D. Mizhbiudzhetni transferty yak skladova mizhbiudzhetykh vidnosyn: suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku. *Molodyi vchenyi*. 2020. № 12(88). S. 155—158. <http://doi.com/10.32839/2304-5809/2020-12-88-32>
9. Hlushchenko Yu. A. Dokhody mistsevykh biudzhetyv yak dzherelo finansovoho zabezpechennia na mistsevomu lokalnomu rivni. *Naukovi zapysky Instytutu zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2019. № 6. S. 52—61. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizvru_2019_6_8
10. Biudzhetni kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 08.07.2010 r. № 2456-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
11. Derzhavnyi veb-portal biudzhetu dlia hromadian. URL: <https://openbudget.gov.ua/national-budget/expenses?class=functional&view=table>
12. Pro mistseve samovriaduvannia v Ukraini: Zakon Ukrainy vid 21.05.1997 r. № 280/97-VR. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>
13. Pro dobrovolne obiednannia terytorialnykh hromad: Zakon Ukrainy vid 05.02.2015 r. № 157-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text>
14. Pro vnesennia zmin do deiakyykh zakoniv Ukrainy shchodo funktsionuvannia derzhavnoi sluzhby ta mistsevoho samovriaduvannia u period dii voiennoho stanu : Zakon Ukrainy vid 12.05.2022 № 2259-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2259-20>
15. Deiaki pytannia formuvannia ta vykonannia mistsevykh biudzhetyv u period voiennoho stanu: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 11 ber. 2022 r. № 252. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/252-2022-%D0%BF#Text>
16. Tataryn N.B. Mistsevi biudzhety yak finansova baza mistsevoho samovriaduvannia. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo*. 2017. Vyp. 11. S. 159-162.
17. Derzhavna finansova pidtrymka hromad cherez DFRR. URL: <https://mtu.gov.ua/news/35640.html>.
18. Liutyi, I., Zaichykova, V., & Shulha, D. (2024). Asymetrychna fiskalna detsentralizatsiia v umovakh rehionalnoho vidnovlennia Ukrainy. *Naukovyi visnyk Polissia*, 2(27), 89–108. [https://doi.org/10.25140/2410-9576-2023-2\(27\)-89-108](https://doi.org/10.25140/2410-9576-2023-2(27)-89-108)
19. Liutyi, I., Rozhko, O., & Liutyi, S. (2023). Optymizatsiia vydatkiv derzhavnogo biudzhetu Ukrainy v umovakh viiny. *Svit finansiv*, 4(73), 45-55. <https://doi.org/10.35774/sf2022.04.045>